

Papieska Rada ds. Duszpasterstwa Migrantów i Podróżujących

VI Światowy Kongres Duszpasterstwa Migrantów i Uchodźców

Dokument Końcowy

I. WYDARZENIE

1. Szósty Światowy Kongres Duszpasterstwa Migrantów i Uchodźców odbył się w dniach 9-12 listopada 2009 r. w watykańskiej Aula Magna, przy Via Della Conziliazione 5. Temat Kongresu brzmiał: „Odpowiedź duszpasterska na zjawisko migracji w dobie globalizacji. Pięć lat po instrukcji *Erga migrantes caritas Christi*”.

2. Zebrało się 320 delegatów ze wszystkich kontynentów. Wśród nich byli kardynałowie i patriarcha Katolickiego Kościoła Orientalnego, arcybiskupi, biskupi, kapłani, członkowie zgromadzeń zakonnych, operatorzy duszpasterscy, przedstawiciele ruchów kościelnych i stowarzyszeń świeckich, delegaci Patriarchatu Ekumenicznego, Wspólnoty Anglikańskiej, Światowej Federacji Luterkańskiej i Światowej Rady Kościołów. Ponadto obecni byli ambasadorzy i reprezentanci misji dyplomatycznych akredytowanych przy Stolicy Apostolskiej, członkowie organizacji międzynarodowych i pozarządowych, eksperci akademicki oraz reprezentanci organizacji bezpośrednio lub pośrednio zaangażowanych na rzecz migrantów i uchodźców.

3. Kongres rozpoczął się w poniedziałek 9 listopada 2009 r. w Bazylice Św. Piotra Mszą Św., której przewodniczył J. E. Kardynał Tarcisio Bertone, Sekretarz Stanu.

4. Sesja inauguracyjna rozpoczęła się od odśpiewania ‘Veni Creator’. Następnie arcybiskup Antonio Maria Vegliò, Przewodniczący Papieskiej Rady ds. Duszpasterstwa Migrantów i Podróżujących (*PCPCMIP*) skierował do uczestników słowa powitania. Zazaczył, że globalizacja niesie ze sobą korzyści, ale także zwiększa konieczność migracji wielu ludzi. Stanowi to wyzwanie dla współczesnego świata ze względu na współzależność wielu czynników, które charakteryzują migrację. Przyszłość wskaże na nowe środki i strategie, jakie będą potrzebne, by stawić czoło wymaganiom i sytuacjom związanym ze zjawiskiem migracji, które ustawicznie ewoluuje i rośnie.

5. Następnie głos zabrali przedstawiciele władz i inni szanowni goście: dr Renato Giuseppe Schifani, Przewodniczący Senatu Republiki Włoskiej, p. William Lacy Swing, Dyrektor Generalny Międzynarodowej Organizacji ds. Migracji (*IOM*), p. Laurens Jolles, Przedstawiciel Regionalny w Europie Wysokiego Komisarza ds. Uchodźców przy ONZ (*UNHCR*) i ks. Pierre Martinot-Lagarde SJ, Przedstawiciel Międzynarodowej Organizacji Pracy (*ILO*). W swoich przemówieniach podkreślali oni m. in. rolę Kościoła we współpracy z władzami państwowymi, jak również z organizacjami międzynarodowymi i krajowymi, w wysiłku podejmowanym dla ochrony praw migrantów, uchodźców, azylantów i przesiedleńców wewnętrznych (*IDPs*) w celu odpowiedzialnego zajęcia się zjawiskiem i złagodzenia poważnych skutków obecnego kryzysu ekonomicznego, który odczuwają migranci zatrudnieni za granicą.

6. Bardzo ważnym wydarzeniem Kongresu była audyencja u Papieża Benedykta XVI o godz. 12.00 w Pałacu Apostolskim. Ojciec Święty odniósł się do biblijnego obrazu ludzi żyjących w starożytności, którzy uciekając z niewoli egipskiej z marzeniem o ziemi obiecanej w swych sercach, przekroczyli Morze Czerwone i, zamiast od razu dojść do upragnionego celu, musieli zmierzyć się z trudami pustyni. Migracja – powiedział Papież – jest okazją do podkreślenia jedności rodziny ludzkiej i dlatego Kościół zaprasza wiernych do otwarcia swych serc na migrantów i ich rodziny, wiedząc, że są oni nie tyle ‘problemem’, ale stanowią ‘bogactwo’, które należy właściwie docenić w perspektywie autentycznego rozwoju ludzkości.

7. Sesję popołudniową otworzyła pierwsza prezentacja kulturalna przygotowana przez grupę z Ameryki Łacińskiej, która reprezentowała kontynent amerykański i europejski.

Następnie arcybiskup Agostino Marchetto, Sekretarz *PCPCMIP*, wygłosił swoją konferencję zatytułowaną „Duszpasterska odpowiedź na zjawisko migracji w dobie globalizacji. Pięć lat po instrukcji *Erga migrantes caritas Christi*”. Zazaczył, że Instrukcja została „przyjęta”, używając języka teologii, przez Papieża Benedykta XVI w jego pierwszej encyklice społecznej *Caritas in veritate*. W swoim wystąpieniu arcybiskup Marchetto nawiązywał do spostrzeżeń tej encykliki w odniesieniu do kwestii dotyczących globalizacji i migracji.

8. „Globalizacja i migracja” to tytuł drugiej konferencji pierwszego dnia, którą wygłosił prof. Stefano Zamagni, z Wydziału Ekonomii na Uniwersytecie Bolońskim (Włochy). Rozpatrując charakterystyczne cechy zagadnienia migracji w dobie globalizacji, zwrócił on szczególną uwagę na trzy z nich: *feminizację* migracji będącą przyczyną bardzo wyraźnego *drenażu opieki*, obok znanego już *drenażu mózgow*; utratę znaczenia tradycyjnego rozróżnienia pomiędzy krajem pochodzenia, krajem tranzytowym i krajem przybycia, do tego stopnia, że mówimy dziś o *migracjach cyrkularnych*, oraz paradoksalny przypadek *Afryki*. Poddał również krytyce propozycję oparcia polityki migracyjnej na „Zasadzie selektywnie opóźnianej integracji ekonomicznej” i opowiedział się za utworzeniem Światowej Organizacji Migracyjnej, jak zostało to w sposób niebezpośredni zasugerowane w ostatniej encyklice *Caritas in veritate*.

9. Przedłożenia okrągłego stołu na temat „Duszpasterska odpowiedź na zjawisko urbanizacji i migracji wewnętrznych” skupiły się na tematyce opartej głównie na doświadczeniach z trzech różnych kontynentów. Z Afryki J. E. Kardynał John Njue, arcybiskup Nairobi (Kenia) omawiał przypadek Kenii, gdzie wciąż tłumnie napływają uciekinierzy w wyniku eskalacji walk w Somalii. Z Azji J. E. Kardynał Jean-Baptiste Pham Minh Mân, arcybiskup Thàn-Phô Hô Chí Minh, Hôchiminville (Wietnam), opisał sytuację migracyjną swojego kraju, która zmieniła się wraz z nową polityką „otwartych drzwi”. J. E. Kardynał Odilo Pedro Scherer, arcybiskup São Paulo (Brazylia), mówił o kontynencie latynoamerykańskim, na którym w ciągu ostatnich lat gwałtownie wzrósł proces urbanizacji.

10. Sesję poranną we wtorek 10 listopada 2009 r. prowadził J. E. Kardynał Leonardo Sandri, prefekt Kongregacji Kościołów Orientalnych, który obrady dnia rozpoczął od krótkiej refleksji na temat skutków, jakie zjawisko migracji wywiera na katolickie kościoły orientalne.

11. Po trzeciej konferencji referat na temat „Duszpasterstwo specjalne młodych i młodocianych migrantów i uchodźców” wygłosił o. Gabriele Parolin, przełożony regionalny Misjonarzy Skalabrinianów w Europie i Afryce. Stwierdził, że młodzi migranci nie różnią się od swoich rówieśników. Budując swoją przyszłość, muszą oni uczyć się akceptować

różnorodność i znajdować swoją rolę w społeczeństwie. Konieczna jest reorganizacja duszpasterstwa młodych na poziomie diecezjalnym i krajowym, mająca na celu dostrzeżenie różnorodności w wielokulturowej rzeczywistości.

12. Temat kolejnego okrągłego stołu brzmiał “Współpraca pomiędzy Kościołem pochodzenia i Kościołem przyjmującym w duszpasterstwie migrantów i uchodźców”. Jako pierwszy głos zabrał J. E. Paul Ruzoka, arcybiskup Tabori (Tanzania), który podjął swój temat z perspektywy doświadczenia w zachodniej Tanzanii, gdzie był proboszczem przez prawie 20 lat. Renato Ascencio León, biskup Ciudad Juárez (Meksyk), mówił o impulsie, jakim stała się posynodalna adhortacja apostołska “Ecclesia in America” (1999). Adhortacja zachęcała konferencje episkopatu, jak również pracujących na terenie przygranicznym biskupów Stanów Zjednoczonych i Meksyku do kontynuowania dialogu, który był zawsze obecny w ich posłudze otwartości i służby wobec migrantów. Na koniec mons. Aldo Giordano, stały obserwator Stolicy Apostolskiej przy Radzie Europy (Strasburg), a wcześniej sekretarz generalny Rady Konferencji Biskupów Europejskich, stwierdził, że przez ostatnie 10 lat biskupi Afryki i Europy mogą mówić o doświadczeniu komunii i solidarności w kwestiach dotyczących migracji.

13. Sesję popołudniową rozpoczęła druga prezentacja kulturalna przedstawiona przez migrantów z Afryki.

Po niej nastąpiła czwarta konferencja zatytułowana “Starania duszpasterskie w kierunku lepszej integracji migrantów i uchodźców w kontekście dialogu ekumenicznego, międzyreligijnego i interkulturowego”. Przewodził ją bp Josef Voß, Przewodniczący Episkopalnej Komisji ds. Imigrantów w Niemczech. Podkreślił on, że Kościół uważa się za promotora polityki integracyjnej, która nie tylko służy interesom społeczeństwa przyjmującego, ale również potrzebom migrantów i uchodźców. Ze swej natury Kościół jest wspólnotą wszystkich języków, ras i narodów i dlatego on sam jest miejscem integracji. Pracując w kontekście migracji i ucieczki znaczy spotykać się z ludźmi wiary chrześcijańskiej oraz z ludźmi innych religii i kultur. Perspektywa ekumeniczna pomaga traktować poważnie każdą kulturę, w której wyraża się życie wiary, tak by migranci mogli pielęgnować ją w swojej własnej kulturze i tradycji.

14. Odpowiedź chrześcijańska została ubogacona o wypowiedzi delegatów Kościołów siostrzanych. Przedstawiciel Patriarchatu Ekumenicznego, J. E. Stephanos, biskup Tallinna i Estonii, zwrócił uwagę na przypowieść o sędzie ostatecznym w Ewangelii św. Mateusza, według której kryterium naszego wejścia do Królestwa Bożego będzie stosunek do biednych i cudzoziemców. Stąd Kościoły muszą wspólnie się mobilizować i przyjmować postawy i zachowania, które są zgodne z zasadami Ewangelii.

15. W imieniu wspólnoty anglikańskiej ks. kanonik Nicholas Sagovsky stwierdził, że w pierwszym rzędzie to Kościół lokalny przyjmuje migrantów i uchodźców, którzy włączają się do wspólnoty. W ostatnim czasie bieżącego roku podjęto decyzję o odnowie w Anglikańskiej Organizacji Uchodźców i Migrantów, która przygotowuje się teraz do międzynarodowych konsultacji z reprezentantami całej Wspólnoty Anglikańskiej, z gośćmi ekumenicznymi i innymi partnerami.

16. Pani Franca Di Lecce, dyrektor Pomocy dla Uchodźców i Migrantów przy Federacji Kościołów Ewangelicznych we Włoszech, która reprezentowała Światową Organizację Luterzańską, podkreśliła, że kwestia migracji jest w obecnym czasie bardzo aktualna w

dyskusjach Kościołów protestanckich, w których na pierwszym miejscu stawia się godność osoby ludzkiej i prawa ludzkie. Obecna polityka migracyjna jedynie wzmogła nieprawidłowości, handel ludźmi, marginalizację, napięcia społeczne, brak pewności i rasizm.

17. Pani Carla Khijoyan, dyrektor programowy ds. Migracji i Sprawiedliwości Społecznej przy Światowej Radzie Kościołów, mówiła o migracji jako jednej z nieuniknionych konsekwencji globalizacji, co ma ogromny wpływ na Kościół i na lokalne prace ekumeniczne. Światowa Rada Kościołów użyła ostatnio biblijnego mandatu “przyjmowania obcego”, tak by zachęcić kościoły do większego zaangażowania na rzecz migrantów. Ustanowienie przez Światową Radę Kościołów Globalnej Organizacji Ekumenicznej ds. Migracji przybliżyło do siebie partnerów w skali światowej.

18. Środa 11 listopada 2009 r. rozpoczęła się piątą konferencją zatytułowaną “Potrzeby i wyzwania współpracy ekumenicznej i międzyreligijnej we współczesnej sytuacji migrantów i uchodźców (Doświadczenie ruchów kościelnych)”. Prelegentką była p. Daniela Pompei ze wspólnoty Saint Egidio (Włochy). Stwierdziła ona, że dialog i współpraca pomiędzy kościołami i religiami stały się koniecznością dla milionów ludzi, którzy mieszkając obok siebie, wierzą na różny sposób. Ruchy kościelne przyczyniły się również do wysiłku budowania chrześcijańskich relacji, które są otwarte na dialog i spotkanie innych ludzi.

19. “Współpraca pomiędzy Kościołem i instytucjami świeckimi na rzecz migrantów i uchodźców” to temat szóstej konferencji przedstawionej przez dra Johna Klink’a, przewodniczącego Międzynarodowej Katolickiej Komisji ds. Migracji (*ICMC*). Relację Kościoła ze społecznością cywilną charakteryzuje się ostatnio jako dzielenie odpowiedzialności. Jednym z najbardziej skutecznych środków, które Kościół stosuje w kontynuowaniu i intensyfikowaniu swojej współpracy z instytucjami świeckimi dla dobra migrantów i uchodźców, jest wsparcie Stolicy Świętej w powoływaniu i umacnianiu tychże instytucji cywilnych, łącznie z Organizacją Narodów Zjednoczonych. Wkład, jaki w ostatnich latach wniosła Stolica Apostolska w Organizacji Narodów Zjednoczonych, oraz istotne poparcie Międzynarodowej Katolickiej Komisji ds. Migracji wobec zjawiska w skali globalnej, ukazują, gdzie Kościół może i istotnie wprowadza pozytywne zmiany dla uchodźców i migrantów.

20. Trzecia prezentacja kulturalna, tym razem autorstwa młodzieżowej grupy z Filipin reprezentującej Azję i Oceanie, otworzyła sesję popołudniową.

Po niej nastąpiła sesja okrągłego stołu na temat “Duszpasterstwo migrantów i uchodźców w więzieniach i aresztach”. J. E. John Charles Wester, biskup Salt Lake City (Stany Zjednoczone), mówił o aresztowaniach nielegalnych imigrantów w Stanach Zjednoczonych i o wyzwaniach, jakie Kościół podejmuje zapewniając opiekę duszpasterską rosnącej i niełatwo dostępnej populacji. Bp Giovanni Innocenzo Martinelli, OFM, wikariusz apostolski Trypolisu (Libia), potwierdził, że Kościół w Libii składa się dziś całkowicie z cudzoziemców - samych imigrantów. Dzięki pozwoleniu władz więziennych istnieje możliwość odwiedzania osób zatrzymanych w więzieniach rozsianych w różnych regionach Trypolisu i w okolicach, jak i do tych, którzy są w centrum Misraty, gdzie przetrzymywanych jest około 650 Erytrejczyków, głównie chrześcijan. W odniesieniu do Włoch, zagadnienie dotyczące migrantów przebywających w areszcie podjął ks. Giorgio Caniato, inspektor generalny kapelanów więziennych we Włoszech. Stwierdził on, że w więzieniach włoskich są imigranci zatrzymani z powodu wykroczenia przeciw prawu. Ks. Caniato mówił o czynnym

zaangażowaniu inspektora i kapelanów więziennych we Włoszech w duszpasterstwie migrantów w więzieniu.

21. Po zakończeniu obrad odbyło się “Święto Narodów”. Zostało ono zorganizowane przez “Migrantes”, Fundację Konferencji Biskupów Włoskich.

22. W czwartek 12 listopada 2009 r., sesję kończącą rozpoczęło Zgromadzenie ogólne oraz prezentacja Dokumentu Końcowego wraz z wnioskami i zaleceniami na przyszłość. Po niej nastąpiła ożywiona dyskusja prowadzona przez J. E. abpa Sekretarza Agostino Marchetto.

23. Podczas Kongresu poszczególnym sesjom przewodniczyli odpowiednio: arcybiskup Antonio Maria Vegliò (przewodniczący *PCPCMIP*), J.E. Kardynał Gabriel Zubier Wako (arcybiskup Chartumu, Sudan), J.E. Kardynał Leonardo Sandri (prefekt Kongregacji Kościołów Orientalnych), J.E. Kardynał Pedro Rubiano Sáenz (arcybiskup Bogoty, Kolumbia), J.E. Kardynał André Vingt-Trois (arcybiskup Paryża) i J.E. Kardynał Ennio Antonelli (przewodniczący Papieskiej Rady ds. Rodziny). Sesjom porannym przewodniczył arcybiskup Agostino Marchetto (Sekretarz, *PCPCMIP*), a popołudniowym mons. Novatus Rugambwa (podsekretarz, *PCPCMIP*).

24. Uczestnicy spotykali się codziennie 15 grupach, utworzonych według jednego z języków używanych podczas Kongresu. Dawało to możliwość dzielenia się doświadczeniami i zaproponowania pomysłów, które pomogły stworzonym *ad hoc* grupom w przygotowaniu wniosków i zaleceń do Dokumentu Końcowego oraz wyrażenia nadziei i wskazówek na przyszłą działalność.

25. Kongres zakończył się słowami uznania i podziękowania dla przewodniczącego *PCPCMIP*, podsumowaniem minionych dni oraz modlitwą *Anioł Pański*.

II. WNIOSKI

Migracja, zjawisko w dobie globalizacji, znak czasów

1. Żyjemy w dobie **bezprecedensowych i bardzo szybkich zmian**. Współczesny wysoki stopień interakcji pomiędzy ludźmi i narodami, szybka wymiana myśli oraz przepływ pieniędzy i handlu tworzą całkowicie nową erę, która przynosi ze sobą zarówno postęp jaki i regres, korzyści jak i straty, nowe wyzwania i możliwości, jaki i nowe cierpienia. Tradycyjne struktury i komponenty społeczne wydają się już nie zapewniać tego samego bezpieczeństwa, jak wcześniej. Wojny i przemoc nadal zbierają swoje ofiary. Niepokojące zmiany pogarszającego się klimatu, które przyczyniają się do przemieszczania się ogromnych mas ludzi, będą się pogłębiały, a kryzys ekonomiczny, pośród wielu innych aspektów naszego globalizującego się świata, wzmógł podstawowe niepewności oraz świadomość nowej bezbronności i ludzkich tragedii.

2. Migracja jest **znakiem czasów** głęboko zakorzenionym w naszych społeczeństwach. Jej zasięg i wymiar wzrosły dramatycznie i w najbliższej przyszłości ta tendencja będzie się utrzymywać. Powiązania migracji z wieloma czynnikami ekonomicznymi, społecznymi, politycznymi, religijnymi, kulturowymi oraz tymi, które są związane z zapewnieniem bezpieczeństwa - które definiują nasz globalizujący się świat - potęgują poczucie bezbronności i mnożą pytania dotyczące tradycyjnych modeli społecznej spójności. Poszukujemy lepszych sposobów towarzyszenia imigrantom, a jednocześnie próbujemy

zmieniać społeczeństwo, które oczekuje od imigrantów integracji. W takim świecie naznaczonym nowymi objawami lęku i braku gościnności, centralne miejsce osoby ludzkiej i jej godność z przynależnymi jej prawami i obowiązkami, nabiera coraz większego znaczenia.

3. Stąd migracja jest **zaproszeniem do wyobrażenia sobie innej przyszłości**, której celem będzie rozwój rodzaju ludzkiego jako całości, a więc każdego człowieka z jego duchowym i kulturowym potencjałem, z uwzględnieniem większej równości w świecie naznaczonym globalną solidarnością i pełnym poszanowaniem dla ludzkiej godności i życia. Papież Benedykt XVI określił migrację jako “wielkie bogactwo dla rozwoju ludzkości”, a w swoim przesłaniu do uczestników Kongresu raz jeszcze zwrócił uwagę na znaczenie ogólnoswiatowego zjawiska migracji jako wezwania do podkreślenia jedności rodziny ludzkiej, jak też chrześcijańskiej wartości przyjmowania przybysza.

4. Z pewnością migracja jest **zjawiskiem wszystkich czasów**. Jest zarówno częścią tego, kim jesteśmy, jak też, kim byliśmy i będziemy. Powoduje ją brak równowagi demograficznej i ekonomicznej, słabe rządy, konflikty, brak wolności, bieda, katastrofy ekologiczne, jak również szczerą nadzieją i wzrastająca świadomość nowych i lepszych perspektyw w życiu. Zjawisko migracji przedstawia się często jako rzeczywistość dramatyczną, której bardzo często można by zapobiec. “Wszyscy widzimy jak wiele cierpienia, niewygód i aspiracji towarzyszy ruchom migracyjnym,” pisał Papież Benedykt w *Caritas in veritate* (62). Mimo to, odpowiedź ludzkości jest często nieadekwatna, ponieważ świat stał się głuchy na wołania o rozwiązanie wielu problemów, które stoją u początku decyzji o emigracji i jej nieuniknionych konsekwencji.

5. Migracja jest **wyzwaniem wieloaspektowym**: ukazuje, że kwestie bezpieczeństwa i lęków społecznych łatwo mogą prowadzić do rosnącej dyskryminacji, ksenofobii, rasizmu, a nawet kryminalizacji migranta, co jedynie pogarsza sytuację nie przynosząc żadnego rozwiązania rzeczywistych problemów ludzkości ani też realnej alternatywy, która zmieniłaby nasz chory świat. Migracja stawia ludzkość 21. wieku w obliczu handlu ludźmi, przemytu, porwań, przymusowej pracy, ludzi bez przynależności państwowej, fikcyjnych małżeństw, małżeństw na zamówienie i nowych form niewolnictwa zmuszającego zwłaszcza kobiety i dzieci do prostytucji i nielegalnej pracy.

6. Cierpienie ludzkie staje się coraz bardziej widoczne w tak wielu dramatycznych sytuacjach: są np. ludzie, którzy próbują przejść pustynię, czy ludzie na łodziach, którzy umierają, są wyrzucani za burtę albo po prostu odmawia się im pomocy i wejścia na terytorium danego państwa (pogwałcenie zasady *non-refoulement*) albo też ci, którzy - będąc w najszcześniejszej sytuacji z nich wszystkich - trafiają do najbardziej godnych pożałowania warunków. Przypadkowe aresztowania, czasami nawet tortury w więzieniach albo deportacje do krajów pochodzenia to prawdopodobny los migrantów. Tragedie te nie dotyczą jednak jedynie samych migrantów, ale również kraje przyjmujące, które nie zawsze są w stanie unieść brzemień rosnącej liczby przybyszów. Przede wszystkim zaś niechętnie nastawienie oraz restrykcyjna polityka imigracyjna dzieli i niszczy rodziny, suponując, że niepokoje społeczne pośród ludności miejscowej spowodowane są lękiem przed bezrobociem wywołanym obecnością pracowników zagranicznych i że utarczki społeczne wśród migrantów wywołane są niesprawiedliwością społeczną. W sposób niedostateczny podejmuje się kwestie dobrobytu, systemu zabezpieczeń socjalnych, czy planów integracyjnych, podczas gdy stopień integracji na rynku pracy kraju goszczącego nie dorównuje stopniowi integracji społecznej. W przeciwieństwie do prowadzonej polityki restrykcyjnej **gospodarka światowa potrzebuje i promuje coraz większą mobilność ludzką**.

7. Podczas gdy media mówią dziś o pewnej poprawie w naszej gospodarce, migranci nadal borykają się z pełną gamą skutków wywołanych przez obecny kryzys, który według szacunków Międzynarodowej Organizacji Pracy kosztował 50 milionów miejsc pracy. Możliwość zatrudnienia i prawo do pracy są społecznymi rozjemcami, które pomagają w przywracaniu nadziei i zaufania w społeczeństwie, ale **kryzys ekonomiczny** jest dowodem na to, do jakiego stopnia migranci mogą stać się ofiarami zwolnień i jak przekłada się to na malejącą kwotę przesyłanych pieniędzy. Zmniejszające się poszanowanie dla fundamentalnych zasad prawa międzynarodowego i prawa pracy migranta wpływa ujemnie na integrację i spójność społeczną. Ponadto, ponieważ wielu zwolnionych z pracy migrantów postanawia pozostać w kraju goszczącym w oczekiwaniu na lepsze czasy w gospodarce, prawdopodobnym staje się wzrost pobytów nielegalnych. Tutaj znowu ludzka mobilność skłania do zapytania o fundamentalne kwestie dotyczące uniwersalnego braterstwa i solidarności, rozwoju i globalnej niezależności: Globalizacja „zbliży nas, ale nie czyni nas braćmi” (*Caritas in veritate*, 19).

8. Te, i inne liczne aspekty kalejdoskopicznego obrazu przyczyn i konsekwencji migracji pokazują, jak bardzo przekraczają one mechanizmy odpowiedzialności narodowej. Istnieje nagła potrzeba **uniwersalnej wizji relacji międzynarodowych** oraz odnowionego **spojrzenia na osobę ludzką stworzoną na obraz Boga**. Mając na uwadze liczne zmiany społeczne i ogromne wyzwania spowodowane przez ludzką mobilność, Kościół nie ma innej opcji, jak tylko podejmować wysiłki bezpośrednio odnoszące się do przepowiadania Królestwa Bożego. (por. *Erga migrantes caritas Christi*, 96-97, 101-103).

9. Dla Kościoła **ogólnoświatowe zjawisko migracji jest priorytetowym zadaniem duszpasterskim**. Chociaż zawsze będzie potrzeba pewnego spojrzenia w szerszym kontekście, Kościół może wspierać migrantów w zachowaniu ich wiary i ich kultury i jednocześnie pomóc krajowi przyjmującemu otworzyć się na kulturę kraju pochodzenia migrantów poprzez zbliżanie migranta ze wspólnotami lokalnymi. Solidarność jest pierwszym krokiem w kierunku dzielenia się wartościami religijnymi pomiędzy wspólnotą lokalną i wspólnotą migrantów. Mogłoby to prowadzić do ewangelizacji lub ożywienia wiary tych, których wiara osłabła. Migracja jest również istotną szansą na ożywienie relacji ekumenicznych.

10. **Instrukcja *Erga migrantes caritas Christi*** jako dokument, który daje nowe impulsy i wytycza nowe kierunki rozwoju odpowiednich działań wobec globalnego zjawiska migracji, jest ostatnim ważnym krokiem w ponad stuletniej historii specjalnego duszpasterstwa migrantów. Instrukcja wprowadza nowy język teologiczny i jest kamieniem milowym, szczególnie jeśli chodzi o “kategoryzację” migrantów; przyczynia się do budowania nowej, większej świadomości konieczności ożywienia duszpasterstwa migrantów na poziomie lokalnym, narodowym, międzynarodowym, kontynentalnym i światowym. Motywuje do dialogu i współodpowiedzialności pomiędzy Kościołami pochodzenia, tranzytu i zamieszkania. Poza tym instrukcja wnosi wkład we wzmacnianie mechanizmów duszpasterskiej współpracy narodowej i diecezjalnej oraz zachęca do formacji operatorów duszpasterskich, których zadaniem jest udzielanie specjalnej posługi duszpasterskiej wobec migrantów. Pięć lat po ogłoszeniu dokumentu możemy powiedzieć, że został on dobrze „przyjęty”, choć wciąż istnieje potrzeba jego szerszej dystrybucji, tak by - nawet na szczeblu politycznym - służył w kształtowaniu ważnej polityki migracyjnej. W ogólnym odczuciu organizacja kongresów, zarówno obecnego VI Kongresu Światowego, jak i dwóch kongresów kontynentalnych na temat duszpasterstwa migrantów i uchodźców, które odbyły się w

Bangkoku (6-8 listopada 2008 r.) i w Nairobi (2-5 czerwca 2008 r.), ma duże znaczenie. Tego typu wysiłki należałoby powielać i kontynuować, tak by stały się okazją do wymiany optymalnych doświadczeń.

11. Zauważa się również ważne oznaki **współodpowiedzialności i komunii pomiędzy Kościołami pochodzenia i Kościołami goszczącymi**. Stałe podtrzymywanie relacji między Kościołem pochodzenia i Kościołem goszczącym umożliwiło nie tylko lepsze zrozumienie zjawiska, ale pozwoliło również na podjęcie konkretnych środków, takich jak wysyłanie kapelanów migrantów w celu realizowania podstawowego aspektu tego specyficznego duszpasterstwa. Ponadto współpraca ta nadała zjawisku większą wagę w aspekcie politycznym na arenie międzynarodowej, wytwarzając większą skuteczność i autorytet. Dostrzega się, że liczne dwustronne i wielostronne wysiłki łączące lokalny Kościół pochodzenia z Kościołem tranzytowym i Kościołem docelowym przyczyniły się w dużym stopniu do wykształcenia nowej mentalności, do umocnienia koordynacji, stworzenia konkretnych form współpracy i powołania różnych komisji *ad hoc*. Jest rzeczą oczywistą, że współpraca ta ma inny wpływ na przypadki, w których migracja ma charakter czasowy czy wahadłowy. Wydaje się, że ten model preferowany jest przez kraje przyjmujące, choć wymaga to głębszej analizy. Ponieważ takie formy migracji są przyczyną podwójnej tożsamości społecznej, jednej w ojczyźnie, a drugiej w kraju przyjmującym, bez gwarancji na kontynuację którejkolwiek z nich, współpraca struktur diecezjalnych we wszystkich zainteresowanych krajach jest jeszcze bardziej konieczna.

12. Poza tym w wielu przypadkach **Kościół** wielokrotnie podejmował **rolę adwokata w obronie ludzkich praw i ludzkiej godności**. Zwiększył on swoje zaangażowanie na rzecz słabszych migrantów, zwłaszcza kobiet i niepełnoletnich. Występował jako pośrednik w sytuacjach konfliktowych oraz jako promotor prawdziwego rozwoju. Wyrażał też zaniepokojenie dotyczące niektórych instytucji więziennych, gdzie warunki przebywania rodzą obawy i gdzie istnieje konieczność ponownego zwrócenia uwagi na fundamentalne prawa osób zatrzymanych.

13. Przy pomocy swoich wyspecjalizowanych struktur solidarności z potrzebującymi oraz organizacji dobroczynnych **Kościół** wypracował **konkretne działania operacyjne w odpowiedzi na liczne potrzeby, zranienia i bezsilność** tych, którzy pozostawili swoją rodzinę i/lub znaleźli się w niepewnej sytuacji. Otwiera on ośrodki opieki dla poszkodowanych migrantów, szczególnie dla kobiet i dzieci, ofiar handlu ludźmi oraz dla migrantów nieletnich przebywających na emigracji bez osoby dorosłej. Zapewnia opiekę nad rodzinami i poradnictwo dla osób cierpiących na traumę (leczenie pamięci) oraz rozwija programy na rzecz ochrony dzieci. Udziela pomocy azylantom, uchodźcom i przesiedleńcom wewnętrznym, jednocześnie szukając dla nich stałych rozwiązań. Organizuje imprezy na terenach przygranicznych, otwiera ośrodki promujące świadomość poczucia więzi pośród nowoprzybyłych i inicjuje kontakty międzyregionalne. Wysiłki Kościoła w dużym stopniu przyczyniły się do promocji środków integracyjnych (nie asymilacyjnych) i zapewniły prawidłową pomoc w programach uzyskiwania obywatelstwa. W procesie integracyjnym nawet małe wspólnoty kościelne mają znaczenie. Należy tu podkreślić rolę i zaangażowanie wielu zgromadzeń zakonnych, jak również różnych ruchów kościelnych, grup i stowarzyszeń świeckich w pomocy i pracy z migrantami i dla migrantów.

14. **Migranci** są nie tylko przedmiotem troski. Należy im dać też szansę **stawania się protagonistami swojej przyszłości** (por. *EMCC*, 100). Powinni oni stopniowo integrować się w lokalnym Kościele przyjmującym, który - gdy migranci będą przejmować określone

zadania - tym samym zyska nowe siły. Wśród migrantów mogą być kapłani, inni mogą przejmować funkcje świeckich lektorów, katechistów lub nadzwyczajnych szafarzy Komunii Świętej. Gdy migranci żyją rozproszeni w kraju przybycia, niełatwo jest do nich dotrzeć, ale w miejscach, gdzie ich gęstość zaludnienia jest wysoka, działania chrześcijańskie integrują nowoprzybyłych i tym samym rozszerzają istniejące już struktury społeczne. Skoro zachęca się migrantów, by brali udział w misji społecznej, Kościół goszczący powinien dać dowód swojego otwarcia na inne kultury i tradycje. Stopniową integrację mogą ułatwić kapłani, którzy im posługują, a którzy wywodzą się z krajów pochodzenia migrantów. Jeśli nie jest to możliwe ze względu na brak kapłanów, *EMCC* przewiduje obecność operatorów duszpasterskich, którzy mówią ich językiem i/lub znają ich kulturę. Byli misjonarze posługujący wcześniej w krajach pochodzenia migrantów, a którzy są obywatelami kraju goszczącego i powrócili do swojej ojczyzny, mogliby być idealnym zapleczem pod tym względem.

15. Szczególną uwagę poświęca się **młodym migrantom i uchodźcom**, których nurtują często dość poważne pytania egzystencjalne, zważywszy że kształtują oni swoją tożsamość w odniesieniu do zagadnień związanych z sensem życia, sprawiedliwością społeczną, ochroną świata stworzonego i relacją z Bogiem. Nierzadko można znaleźć ludzi, którzy szczerze szukają religijnego sensu swojego życia. Wskazuje to na kluczową rolę Kościoła w towarzyszeniu im w poszukiwaniu sensu i kształtowaniu wartości. Ich obecność jest wyjątkową okazją do wymiany kulturalnej, która mogłaby otworzyć perspektywę działań w kierunku osiągnięcia tolerancji i pokojowego współżycia przyszłego społeczeństwa. Udziałem ludzi młodych są często sytuacje, które stanowią silne ryzyko podwójnej marginalizacji, ponieważ z jednej strony przeżywają oni powiększający się dystans wobec kultury swoich rodziców, a z drugiej doświadczają nie do końca pokonanych różnic, jakie dzielą ich od społeczeństwa goszczącego. Katolickie organizacje młodzieżowe zapewniają młodym migrantom poczucie przynależności i oferują formację, która pozwala im pozostać wiernymi swemu religijnemu dziedzictwu. W wielu krajach zainicjowano specjalne programy mające na celu przybliżenie wspólnot katolickich do młodych migrantów i modyfikowanie ich postrzegania Kościoła jako zbyt odległego, zamkniętego w swojej pozycji i niewrażliwego na różnorodność kulturową. Wspólnoty te oferują również, jeśli jest to konieczne, bezpieczne środowisko chroniące młodych migrantów przed przestępczością, handlem ludźmi, narkotykami, przemocą z użyciem broni, czy sektami, które bardzo często proponują im fałszywe rozwiązania ich egzystencjalnych problemów.

16. **Dzieci pozostawione w kraju pochodzenia** płacą wysoką cenę za nieznacznie polepszone warunki materialne, które zabezpieczają im rodzice pracujący za granicą. Mogą one kształtować już w sobie wizję przyszłego społeczeństwa naznaczonego koncepcją migracji w celach zarobkowych. Dlatego też rodziny żyjące w separacji, czy mieszane, których jedność jest bardziej wirtualna niż realna, narażają na szwank wychowanie dzieci i społeczeństwa jutra. Nieobecność rodziców w procesie wychowawczym dziecka jest formą "drenażu opieki", którym należałoby się dokładnie zająć.

17. **Migranci przynależący do katolickich Kościołów orientalnych** mogą odnaleźć się w diecezjach kraju przybycia, ale powinni zachować związek z Kościołem swojego obrządku. Niektóre diecezje nawiązały bliską współpracę z tymi Kościołami. Czyni się wysiłki dla podtrzymania kontaktu z eparchiami kraju pochodzenia dla ochrony ich duchowości, wartości religijnych i liturgii. W niektórych przypadkach organizuje się pielgrzymki do krajów pochodzenia migrantów dla odnowienia ich więzów z tradycjami, ojcowizną i dziedzictwem.

III. ZALECENIA

A. W kierunku rozwoju duszpasterstwa migrantów i uchodźców w Kościele katolickim należy:

1. Umacniać i rozwijać struktury Kościoła przez wzmożoną współpracę i nawiązywanie kontaktów pomiędzy biskupami kraju przybycia, tranzytu i pochodzenia, np. poprzez ukierunkowane na migrantów spotkania międzydiecezjalne. Trzeba w tym miejscu podkreślić znaczący wkład oraz kompetencje, jakie z całym zaangażowaniem wnoszą instytuty życia konsekrowanego, stowarzyszenia życia apostołskiego, ruchy kościelne, grupy związane z Kościołem, towarzystwa i agencje działające na tym polu.

2. Uwzględnić w formacji kapłanów, osób konsekrowanych, członków ruchów kościelnych oraz stowarzyszeń i grup świeckich specjalne kursy oferujące lepszą znajomość i zrozumienie globalnego zjawiska migracji i związanych z nim implikacji duszpasterskich. Powinny one zawierać instrukcję *Erga migrantes caritas Christi* oraz Katolicką Naukę Społeczną. Należy rozwijać lepsze zrozumienie teologii migracji, która uwydatnia uniwersalność Kościoła i jego charakterystyczną cechę pielgrzyma i migranta. Ważna jest również specjalna formacja kapłanów i operatorów duszpasterskich, którzy opiekują się migrantami w szczególnych okolicznościach.

3. Udzielać odpowiedniego przygotowania operatorom duszpasterskim i mediatorom kulturalnym oraz ożywiać instytucję kapelanii w celu lepszego wspierania wspólnot migrantów i podtrzymywania ich kultury i wartości religijnych w perspektywie ich integracji.

4. Zwrócić szczególną uwagę na migrantów i uchodźców należących do katolickich Kościołów orientalnych, którzy biorąc pod uwagę prawa i obowiązki diecezji przybycia, chcą i mają prawo zachować więzy z Kościołem swojego obrządku.

5. Nadal rozwijać długoterminowe strategie, wykraczające poza bezpośrednią reakcję akceptacji i solidarności, poprzez wykorzystywanie cennego potencjału katolicyzmu w konkretnych działaniach.

6. Powołać narodowe komisje episkopalne odpowiedzialne za duszpasterstwa migrantów i uchodźców lub przynajmniej wyznaczyć biskupa promotora.

B. W odniesieniu do młodych migrantów potrzeba, by:

7. Kościół otworzył swe ramiona na wszystkich migrantów, bez względu na ich wiek, wyznanie lub przekonania. Przemieniając Kościół w miejsce spotkań zwłaszcza dla ludzi młodych, pokonuje się negatywny skutek sekularyzacji, a tym samym przyczynia się do przekształcenia migracji w sposobność do ewangelizacji z pełnym poszanowaniem dla indywidualnych wyborów. Wymaga to jasnej wizji, specjalnych wytycznych duszpasterskich, poświęcenia i miłości braterskiej, by dotrzeć do młodych migrantów.

8. Kościół powoływał nowe struktury, które będą odpowiadały specyficznym zapotrzebowaniom i zainteresowaniom młodych migrantów i uchodźców, a szczególnie nieletnim, którym nie towarzyszą dorośli, a którzy potrzebują szczególnej opieki. Może to być realizowane np. poprzez promocję i rozpowszechnianie opartych na wierze ruchów

społecznych na rzecz integracji młodych migrantów oraz poprzez promocję społecznych akcji duszpasterskich uwzględniających inicjatywy edukacyjne.

9. Kościoły lokalne włączały w swoje programy duszpasterskie formację religijną i wychowawczą dzieci, które mają przynajmniej jednego rodzica cudzoziemca. Z kolei Kościoły pochodzenia zaprasza się do tworzenia programów odpowiadających potrzebom rodzin migracyjnych lub dzieciom pozostawionym w kraju.

C. W odniesieniu do życia wspólnotowego i różnych form współpracy potrzeba, aby:

10. Diecezje czyniły starania o podejmowanie konkretnych kroków dla redukcji wzrastającej obopólnej nieufności pomiędzy migrantami i uchodźcami a wspólnotami przyjmującymi. Kościół naprawdę może zachęcić wszystkich do wspólnego życia w pokoju i do szerzenia kultury wzajemności w świecie. W tym kontekście katolickich stowarzyszeń na rzecz migrantów i uchodźców nie powinno postrzegać się jedynie przez pryzmat ich tożsamości i funkcji opiekuńczej, ale o wiele bardziej jako promotorów aktywnego udziału migrantów i uchodźców w życiu społecznym, razem z członkami wspólnot lokalnych.

11. W celu ułatwienia integracji Kościoły lokalne zabiegały o współpracę pomiędzy katolickimi stowarzyszeniami na rzecz migrantów i uchodźców z różnymi działaczami społeczności miejscowej, zarówno świeckimi, jak i religijnymi. Czynieć to mogą poprzez organizowanie przestrzeni spotkań i kampanii zwalczających dyskryminację, ksenofobię i rasizm oraz poprzez powoływanie konkretnych instytucji do spraw integracji społeczno-kulturalnej. Zgromadzenia zakonne, ruchy kościelne oraz świeckie stowarzyszenia i grupy są doskonałym zapleczem, które należy w tej dziedzinie uwzględniać.

12. Rozwijała się współpraca pomiędzy specjalnym duszpasterstwem migrantów a duszpasterstwem ludzi pozbawionych wolności (w więzieniach i aresztach). Tam, gdzie jest to stosowne, należałoby nawiązywać kontakty z ambasadami kraju pochodzenia osoby zatrzymanej. Kapelani więzienni mogliby utrzymywać kontakty z adwokatami oraz byłymi misjonarzami, po to, by mieć większe możliwości reagowania na duchowe i prawne zapotrzebowania osadzonych, jak również na potrzebę kontaktu z rodziną. Kapelani powinni także być osobami kontaktowymi z rodzinami w kraju poprzez pośrednictwo Komisji ds. Migrantów i Uchodźców przy Konferencji Episkopatu w kraju pochodzenia.

D. W odniesieniu do innych Kościołów i wspólnot kościelnych:

13. Katolicy i chrześcijańscy migranci stanowią znaczącą siłę misyjną w Kościele. Dlatego oczekuje się od nich, by trwali w swojej wierze oraz zachowywali łączność z Kościołem lokalnym, gdziekolwiek by przebywali, tak, aby mogli skutecznie pełnić swą misyjną rolę w krajach goszczących. Tak naprawdę we wszystkich czasach wiarę chrześcijańską „zasiewali” w świecie w dużej mierze właśnie migranci.

14. W dziedzinie migracji należy promować kontakty ekumeniczne. Może to bowiem w dużym stopniu przyczynić się sprawie pokoju i pojednania, kiedy to różnorodność nie jest postrzegana jako powód do wykluczenia, ale jako okazja do ubogacenia i wzrostu. W dalszej perspektywie to ekumenizm mógłby być odpowiednią płaszczyzną współpracy pomiędzy katolikami i przedstawicielami innych Kościołów i wspólnot kościelnych w wysiłkach na rzecz migrantów, które muszą być kontynuowane i ponawiane we wszystkich krajach i wspólnotach.

E. W odniesieniu do rządów, społeczności cywilnej i władz lokalnych potrzeba, żeby:

15. Kościół rozwijał i rozszerzał współpracę z rządami, społecznością cywilną i władzami lokalnymi w zaspokajaniu potrzeb migrantów i w obronie ich praw i godności. Uważa się, że Kościół lokalny powinien bardziej intensywnie pracować z lokalnymi i krajowymi decydentami rządowymi na rzecz migrantów i uchodźców, nawet jeśli mają inne tradycje chrześcijańskie lub inną religię. W swoich działaniach duszpasterskich Kościół jednak musi zachować własną autonomię, a w jakichkolwiek porozumieniach z instytucjami świeckimi nie może podważać zobowiązań dotyczących swojej natury.

16. Towarzysząc migrantom, uchodźcom, migrantom przymusowym i przesiedleńcom wewnętrznym, Kościół przyjął rolę pośrednika i obrońcy pomiędzy wyżej wymienionymi a władzami lokalnymi, również poprzez zapewnienie im dostępu do prawnych, medycznych i innych form wsparcia, poprzez zwalczanie handlu ludźmi i wyzysk, ochronę najsłabszych, domaganie się traktowania zgodnego z prawem oraz aktywną promocję ponownego łączenia rodzin. Biskupi powinni też z większym zaangażowaniem wypowiadać się przeciw łamaniu praw przybyszów i starać się o pozytywne nastawienie wobec migrantów i uchodźców w swoich diecezjach, ubiegając się m. in. o to, by nieużywane budynki przystosować do ich tymczasowego podstawowego schronienia. Ze względu na swą wyjątkowo rozgałęzioną strukturę Kościół mógłby stworzyć sieć komunikacyjną w celu gromadzenia danych i działalności protekcyjnej, co byłoby niezwykle cenne dla wspólnot lokalnych i migracyjnych.

17. Wysiłki Kościoła uwzględniały również dialog międzynarodowy, którego tematem będzie analiza i dyskusja nad egzekwowaniem polityki przygranicznej, przypadkowych aresztowań oraz obywatelstwa. Kościół powinien ponadto określić strategie i przyczynić się do międzynarodowej, szeroko zakrojonej i sprawiedliwie wdrażanej reformy imigracyjnej. Winien także promować i bronić koncepcji specjalnego statusu migranta, który zakłada prawa i obowiązki - czy to o charakterze czasowym, czy też z uwzględnieniem długoterminowej integracji. Dlatego ma jak najlepiej wykorzystywać swoje struktury i komisje międzynarodowe, które współdziałają już z organizacjami międzyrządowymi.

18. Zwrócono uwagę na bezpieczną i dobrowolną reemigrację oraz by powracający z emigracji mogli się na nowo zintegrować w swoim kraju pochodzenia. Nabytych umiejętności nie można zmarnować, ale winny być one dostrzeżone i owocnie zastosowane w procesie rozwojowym danego regionu.

19. Przypomniano również, że w 2010 r. minie 20 lat od Konwencji Narodów Zjednoczonych dotyczącej ochrony praw migrantów-pracowników i członków ich rodzin. Mógłby to być idealny moment dla Konferencji Episkopatów, by zachęcić do jej ratyfikacji kraje, które tego jeszcze nie uczyniły. Ciągłym przedmiotem zatroskania Kościoła i jego instytucji powinien być też status azylantów.

20. Kościół w skali globalnej nadal propagował koncepcję "światowej władzy politycznej", która zajmie się problemami migracyjnymi i w ten sposób skutecznie przyczyni się do zachodzących procesów na tym polu (por. *Caritas in veritate*, 67).

F. W kierunku promocji działań Kościoła na polu migracji należy:

21. Zwiększyć widoczność działań Kościoła na rzecz migracji przez:

- Lepsze wykorzystanie mass mediów i nowoczesnych środków komunikacji;

- Przeciwdziałanie negatywnemu przekazowi mediów poprzez programy edukacyjne uwypuklające pozytywny wkład społeczny migrantów, którzy m. in. jako dobrze wykwalifikowani pracownicy przyczyniają się dzięki swoim kwalifikacjom do rozwoju materialnego zarówno w kraju goszczącym, jak i w kraju pochodzenia po powrocie;
- Promocję Katolickiego Światowego Dnia Migrantów i Uchodźców, jak zachęca do tego Ojciec Święty. Dzień ten powinien stać się świętem i wydarzeniem o charakterze globalnym, wyrażającym troskę Kościoła o migrantów, uchodźców i przesiedleńców wewnętrznych;
- Wprowadzanie instrukcji *Erga migrantes caritas Christi* przez:
 - Promocję międzynarodowych kampanii zwalczających publicznie dyskryminację, ksenofobię i rasizm;
 - Promocję spotkań i projektów międzykulturowych, które zapobiegałyby lękom o podłożu rasowym i kulturowym, jak też podejrzliwości i nieufności;
 - Umożliwienie migrantom kontaktu z adwokatami, którzy reprezentują ich tożsamość kulturową i prawa oraz przekazują konkretne znaki poszanowania praw, kultury i tradycji kraju goszczącego.

Watykan, 18 stycznia 2010 r.

[tłumaczenie własne]